

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת יונתן מישרקי

פ/25/3358

הצעת חוק המרכז למורשת יהדות תימן, התשפ"ג–2023

פרק א': מטרת החוק

1. מטרת החוק מטרתו של חוק זה להקים מרכז להנצחה, להפצה ולחקר מורשת יהדות תימן, בכל הקשור לתרבות התורנית, להיסטוריה ולמנהגי יהדות תימן.

פרק ב': פרשנות

2. הגדרות בחוק זה –

"הארכיון" – ארכיון המרכז שהוקם לפי סעיף 29;

"הגנז", "הגנזך", "חומר ארכיוני", "מוסד ממוסדות המדינה" – כהגדרתם בחוק הארכיונים, התשט"ו–1955¹;

"המכון" – המכון לחקר מורשת יהדות תימן שהוקם לפי סעיף 22;

"המוזיאון" – המוזיאון שהוקם לפי סעיף 32;

"המועצה להשכלה גבוהה", "מוסד מוכר" – כמשמעותם בחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח–1958²;

"פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן" – פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן בין השנים 1948–1970;

"השר" – שר התרבות והספורט.

פרק ג': המוסדות

סימן א': המרכז

3. יוקם מרכז למורשת יהדות תימן (בחוק זה – המרכז); המרכז יכלול את המכון, הארכיון והמוזיאון.

4. מעמד המרכז (א) המרכז יהיה תאגיד.

¹ ס"ח התשט"ו, עמ' 14.
² ס"ח התשי"ח, עמ' 191.

(ב) המרכז יהיה גוף מבוקר כמשמעותו בחוק מבקר המדינה [נוסח משולב],
התשי"ח-1958³.

5. המועצה (א) למרכז תהיה מועצה בת 15 חברים (בחוק זה – המועצה), שימנה השר,
ואלה חבריה :

(1) נציג לפי המלצת ראש הממשלה, מבין עובדי משרדו ;

(2) נציג לפי המלצת שר התרבות והספורט, מבין עובדי משרדו ;

(3) נציג לפי המלצת שר החינוך, מבין עובדי משרדו ;

(4) נציג לפי המלצת שר המורשת, מבין עובדי משרדו ;

(5) הגנו, או עובד הגנוך לפי המלצת הגנו ;

(6) ראש הרשות המקומית שהמרכז פועל בתחומה או עובד הרשות
לפי המלצתו ;

(7) שלושה נציגי מכוני מחקר תורניים בעלי מומחיות בתחומים
הנוגעים לפעילות המרכז ;

(8) שלושה אנשי הסגל האקדמי במוסדות מוכרים בארץ, בעלי
מומחיות בתחומים הנוגעים לפעילות המרכז, בהתייעצות עם המועצה
להשכלה גבוהה ;

(9) שלושה נציגי ציבור, שמתוכם אנשי דת, סופרים ומשוררים.

(ב) שני שלישים לפחות מחברי המועצה יהיו מקרב האוכלוסייה יוצאת
יהדות תימן או צאצאים ישירים שלהם.

6. יושב ראש המועצה יושב ראש המועצה תמנה, באישור השר, את היושב ראש ואת ממלא מקומו, מבין חבריה
המנויים בפסקאות (7) עד (9) שבסעיף 5(א).

7. תפקידי המועצה –

(1) לקבוע את מדיניותו הכללית של המרכז ;

(2) לקבל דוחות על פעילות המרכז מהוועד המנהל ומהמנהל הכללי ;

(3) לאשר את תקציב המרכז ואת תכנית העבודה השנתית שלו.

8. (א) המועצה תתכנס לפחות פעם אחת בשנה.

(ב) יושב ראש המועצה ינהל את ישיבותיה ; הוא יזמן את ישיבות המועצה
ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.

³ ס"ח התשי"ח, עמ' 92.

- (ג) המועצה תקבע את סדרי עבודתה ככל שלא נקבעו לפי חוק זה.
9. הוועד המנהל (א) השר ימנה מבין חברי המועצה ועד מנהל של אחד עשר חברים, והם:
- (1) נציג ראש הממשלה שמונה לפי סעיף 5(1);
  - (2) נציג השר שמונה לפי סעיף 5(2);
  - (3) נציג שר המורשת שמונה לפי סעיף 5(4);
  - (4) הגנו או עובד הגנדך שמונה לפי סעיף 5(5);
  - (5) ראש הרשות המקומית שמונה לפי סעיף 5(6);
  - (6) שני נציגי מכוני מחקר תורניים מבין אלו שמונו לפי סעיף 5(7);
  - (7) שני נציגים של הסגל האקדמי, מבין אלה שמונו לפי סעיף 5(8);
  - (8) שני נציגי ציבור מבין אלה שמונו לפי סעיף 5(9).
- (ב) הוועד המנהל, באישור השר, ימנה את היושב ראש ואת ממלא מקומו, מבין חבריו המנויים בפסקאות (6) עד (8) שבסעיף קטן (א).
10. תפקידי הוועד המנהל –
- (1) להתוות את קווי הפעולה של המרכז בהתאם למדיניות הכללית שקבעה המועצה;
  - (2) לאשר את תקציב המרכז שהוכן על ידי המנהל הכללי ולהביאו לאישור המועצה;
  - (3) לפקח על ביצוע קווי הפעולה של המרכז ועל תכניותיו;
  - (4) לדון בדוחות שהמבקר הפנימי של המרכז יגיש לו ולקבוע מסקנות.
11. פיזור המועצה או הוועד המנהל (א) ראה השר כי המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין, אינם ממלאים את תפקידם באופן נאות, יודיע למועצה בהודעה בכתב שישלח ליושב ראש המועצה, כי אם בתוך מועד שיקבע, שלא יפחת משישים יום, לא ימלאו המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין, את המוטל עליהם בהתאם להוראות חוק זה, כפי שפירט השר בדרישתו, יפזר את המועצה או את הוועד המנהל, לפי העניין.
- (ב) לא מילאו המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין, את שהוטל עליהם כאמור בסעיף קטן (א), בתוך המועד שקבע השר בהודעתו, רשאי השר להורות על פיזור המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין.

12. כינון מועצה חדשה או ועד מנהל חדש
 החליט השר לפזר את המועצה או את הוועד המנהל כאמור בסעיף 11, תמונה מועצה חדשה או ועד מנהל, בדרך הקבועה בסעיף 5 או בסעיף 9, לפי העניין, בתוך שישים ימים מיום הפיזור.
13. גמול והחזר הוצאות
 (א) חבר הוועד המנהל שאינו עובד המדינה, עובד גוף מתוקצב או נציג של גוף שאותו הוא מייצג בוועד המנהל, זכאי לקבל מאת המרכז גמול בעבור השתתפות בישיבת הוועד המנהל לפי הוראות סעיף קטן (ג), ובלבד שאינו זכאי לקבל ממקור אחר, תמורה בעבור ההשתתפות.
- (ב) חבר הוועד המנהל שאינו זכאי לגמול לפי הוראות סעיף קטן (א), זכאי לקבל מהמרכז החזר הוצאות שהוציא לצורך השתתפות בישיבות הוועד המנהל לפי הוראות סעיף קטן (ג), ובלבד שאינו זכאי לקבל ממקור אחר החזר הוצאות.
- (ג) השר, בהסכמת שר האוצר, יקבע כללים ותנאים שלפיהם ישלם המרכז גמול או החזר הוצאות לחבר הוועד המנהל בהתאם להוראות סעיפים קטנים (א) ו-(ב) ואת שיעוריהם.
- (ד) בסעיף זה, "עובד המדינה" ו"עובד גוף מתוקצב" – כהגדרתם בסעיף 32 לחוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985.⁴
14. תקופת כהונה של חבר מועצה
 חבר המועצה יתמנה לתקופה של ארבע שנים ורשאי השר להאריך את תקופת כהונתו לתקופת כהונה נוספת, ובלבד שלא יכהן יותר משתי תקופות כהונה רצופות.
15. פקיעת כהונה והשעיה מכהונה
 (א) חבר המועצה יחדל לכהן לפני תום תקופת כהונתו בהתקיים אחד מאלה:
- (1) הוא התפטר במסירת כתב התפטרות לשר;
- (2) הוא הורשע בעבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כחבר המועצה;
- (3) הוא חדל להיות עובד המשרד הממשלתי או עובד או חבר הגוף שאותו הוא מייצג במועצה, ואם הוא נציג ציבור – הוא נתמנה לעובד המדינה;
- (ב) הוגש כתב אישום נגד חבר המועצה בשל עבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כחבר המועצה, רשאי השר להשעותו מכהונתו עד לסיום ההליך בעניינו, ולמנות לו ממלא מקום למשך תקופת השעיה, לפי הוראות סעיף 5.

⁴ ס"ח התשמ"ה, עמ' 60.

16. העברה מכהונה
השר רשאי, לאחר שנועץ ביושב ראש המועצה או ביושב ראש הוועד המנהל, לפי העניין, להעביר חבר המועצה או חבר הוועד המנהל מכהונתו לפני תום תקופת כהונתו בשל אחת מאלה:
(1) נבצר ממנו, דרך קבע, למלא את תפקידו;
(2) נעדר משלוש ישיבות רצופות או מארבע ישיבות בתוך שנה אחת, של המועצה או הוועד המנהל, לפי העניין.
17. תוקף פעולות
קיומם של המועצה או של הוועד המנהל, סמכויותיהם ותוקף החלטותיהם לא ייפגעו מחמת שנתפנה מקומו של חבר מחבריהם או מחמת ליקוי במינוים או בהמשך כהונתם, ובלבד שרוב חברי המועצה או חברי הוועד המנהל, לפי העניין, מכהנים כדין.
18. מנהל כללי למרכז
(א) המועצה, באישור השר, תמנה מנהל כללי למרכז (בחוק זה – המנהל הכללי).
(ב) המנהל הכללי ימונה לתקופה של חמש שנים, ואפשר לשוב ולמנותו מחדש, באישור השר, לתקופות כהונה נוספות כאמור.
19. תפקידי המנהל הכללי
(1) ניהול המרכז – המכון, הארכיון והמוזיאון;
(2) יישום החלטות הוועד המנהל והמועצה;
(3) הכנת תכנית העבודה השנתית והתקציב השנתי והבאתם לאישורם של הוועד המנהל והמועצה;
(4) דיווח לוועד המנהל על פעילויות המרכז – המכון, הארכיון והמוזיאון.
20. תנאי העסקתו של המנהל הכללי ופקיעת כהונתו
(א) הוועד המנהל, באישור השר ושר האוצר, יקבע את שכרו ותנאי העסקתו של המנהל הכללי.
(ב) המנהל הכללי יחדל לכהן לפני תום תקופת כהונתו באחד מאלה:
(1) התפטר במסירת כתב התפטרות לשר וליושב ראש המועצה;
(2) המועצה החליטה על הפסקת כהונתו ברוב של שני שלישים לפחות מכלל חבריה;
(3) הורשע בעבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כמנהל הכללי.

(ג) הוגש כתב אישום נגד המנהל הכללי בשל עבירה שמפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה אין הוא ראוי לשמש כמנהל הכללי, רשאי השר להשעותו מכהונתו עד לסיום ההליך בעניינו, וימונה לו ממלא מקום למשך תקופת ההשעיה, לפי הוראות סעיף 18(א).

מבקר פנימי 21. המועצה תמנה למרכז מבקר פנימי אשר יפעל בהתאם להוראות חוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992⁵; המבקר הפנימי יגיש לוועד המנהל דוח על ממצאיו.

סימן ב': המכון

הקמת המכון 22. המרכז יקים מכון לחקר מורשת יהדות תימן; המכון יפעל להעמקת הידע ולהעשרתו בכל הקשור לתרבות תורנית, למורשת, להיסטוריה, למנהגי יהדות תימן ולהנצחת פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן.

פעילות המכון 23. המכון יקיים פעילויות אקדמיות וחינוכיות לקידום מטרות חוק זה, לרבות קבוצות מחקר, סמינרי מחקר, הרצאות פומביות וכנסים בהשתתפות חוקרים.

ספרייה 24. המכון יקיים ויפעיל ספריית מחקר ועיון שתתמחה בתחומים האמורים בסעיף 22.

פרסומים 25. המכון יפרסם מחקרים בתחומי פעילותו.

הוועדה המדעית 26. (א) הוועד המנהל, בהתייעצות עם המנהל הכללי, ימנה ועדה מדעית שתורכב משבעה חברים, שהם בעלי מעמד בתחומי המחקר וההוראה במוסדות מוכרים בארץ, כולל נציגים ממכוני מחקר תורניים ומשני נציגים של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים; לעניין חברי הוועדה המדעית שהם בעלי מעמד במוסדות מוכרים כאמור – יהיה המינוי גם בהתייעצות עם המועצה להשכלה גבוהה.

(ב) הוועדה המדעית תמנה מבין חבריה את יושב ראש הוועדה ואת ממלא מקומו.

(ג) יושב ראש הוועדה ינהל את ישיבות הוועדה; הוא יזמן את ישיבותיה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.

תפקידי הוועדה המדעית 27. (א) הוועדה המדעית תאשר תכניות פעולה והצעות שיוגשו לה על ידי המנהל הכללי, לרבות הצעות להעסקת חוקרים ולביצוע מחקרים, בכל עניין הנוגע לפעילותו האקדמית והחינוכית של המכון.

(ב) הוועדה המדעית תייעץ למנהל הכללי בכל עניין הנוגע לפעילותו האקדמית והחינוכית של המכון.

⁵ ס"ח התשנ"ב, עמ' 198.

28. הפסקת כהונה הוראות סעיפים 15 ו-16 יחולו, בשינויים המחויבים, גם על חברי הוועדה המדעית.

סימן ג': הארכיון

29. הקמת הארכיון המרכז יקים ארכיון; הארכיון יהיה חלק מארכיון המדינה והוראות חוק הארכיונים יחולו עליו.

30. הטיפול בחומר ארכיוני (א) הטיפול בחומר ארכיוני הנוגע ישירות למורשת יהדות תימן שהועבר לארכיון כאמור בסעיף קטן (ב) או שנאסף על ידי המרכז, יהיה נתון לארכיון.

(ב) השר, לאחר התייעצות עם הגנז ועם המנהל הכללי, יקבע בתקנות את סוגי החומר הארכיוני הנמצא בארכיון המדינה או במוסד ממוסדותיה, אשר יועבר לארכיון.

(ג) חומר ארכיוני כאמור בסעיף קטן (ב) יועבר לארכיון, כמקור או בהעתק, באופן שיורה הגנז.

31. ממונה על הארכיון הממונה על הארכיון ימונה באישור הגנז, ויקבל את ההוראות וההנחיות בתחום המקצועי מהגנז.

סימן ד': המוזיאון

32. הקמת המוזיאון ופעילותו במרכז יוקם מוזיאון להחזקת אוסף מוצגים בנושא מורשת יהדות תימן ולהצגה קבועה של האוסף או חלק ממנו.

(ב) המוזיאון יהיה פתוח לציבור, יעודד ביקורים מהארץ ומהעולם ויתקיימו בו פעולות חינוך והסברה הקשורות למורשת יהדות תימן.

33. הוועדה החינוכית ותפקידיה (א) הוועד המנהל, בהתייעצות עם המנהל הכללי, ימנה ועדה חינוכית בת שבעה חברים שתורכב מאנשי חינוך, אנשים בעלי מומחיות בתחומים הנוגעים לפעילות המרכז, נציג הרשות המקומית שבתחומה פועל המרכז ונציגי ציבור אחרים.

(ב) הוועדה החינוכית תמנה מבין חבריה את יושב ראש הוועדה ואת ממלא מקומו.

(ג) יושב ראש הוועדה ינהל את ישיבות הוועדה; הוא יזמן את ישיבותיה ויקבע את מועדן, מקומן וסדר יומן.

(ד) הוועדה החינוכית תייעץ למנהל הכללי לגבי פעילויות שיתקיימו במוזיאון, לרבות סוגן ותוכנו.

פרק ד': הוראות כלליות

(א) לא ימונה ולא יכהן כחבר המועצה, כחבר הוועד המנהל או כחבר הוועדה (בסעיף זה – חבר) מי שבשל כהונתו יימצא, באופן תדיר, במצב של ניגוד עניינים אשר ימנע ממנו למלא את עיקר תפקידו במועצה, בוועד המנהל או בוועדה, לפי העניין.

(ב) חבר לא יטפל במסגרת תפקידו בנושא שהטיפול בו יגרום לו להימצא במצב של ניגוד עניינים.

(ג) נודע לחבר כי הוא עלול להימצא במצב של ניגוד עניינים כאמור בסעיפים קטנים (א) או (ב), יודיע על כך בהקדם האפשרי ליושב ראש המועצה; היה החבר האמור היושב ראש – יודיע על כך לשר.

(ד) על אף האמור בסעיף זה, רשאי חבר שמונה לפי פסקאות (1)-(5) בסעיף 5(א) להביא בחשבון גם את ענייניו של הגוף או הציבור שהוא נציגו, ככל שהם קשורים לתפקידי המועצה, ולא יראו אותו כמצוי במצב של ניגוד עניינים בשל כך בלבד.

(ה) בסעיף זה –

"בן משפחה" – בן זוג, הורה, הורה הורה, בן או בת ובני זוגם, אח או אחות וילדיהם, גיס, גיסה, דוד או דודה וילדיהם, חם, חמות, נכד או נכדה, לרבות קרוב כאמור שהוא שלוב [חורג];

"בעל עניין" – כהגדרתו בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968⁶;

"טיפול" – לרבות קבלת החלטה, העלאת נושא לדיון, נוכחות בדיון, השתתפות בדיון או בהצבעה, או עיסוק בנושא מחוץ לדיון;

"ניגוד עניינים" – ניגוד עניינים של חבר בין מילוי תפקידו לבין עניין אישי או תפקיד אחר, שלו או של קרובו;

"קרוב", של חבר – כל אחד מאלה:

(1) בן משפחה של חבר המועצה;

(2) אדם שלחבר המועצה יש עניין במצבו הכלכלי;

(3) תאגיד שחבר המועצה, בן משפחתו או אדם כאמור בפסקה (2) הם בעלי עניין בו;

(4) גוף שחבר המועצה, בן משפחתו או אדם כאמור בפסקה (2) הם מנהלים או עובדים אחראים בו.

⁶ ס"ח התשכ"ח, עמ' 234.

- מקרקעין 35. המדינה תעמיד לרשות המרכז מקרקעין כנדרש לצורך פעילותו, כפי שיקבעו הממשלה או שר שתסמיך לכך.
- מימון פעילות 36. הקמת המרכז תמומן מתקציב המדינה כפי שיידרש להשלמת הקמתו; פעילות המרכז תמומן, בכפוף להוראות סעיף 37, מתקציב המדינה כפי שדרוש להוצאות קיומו, החזקתו, פיתוחו וניהול מכלול פעילויותיו ומתרומות ומהכנסות שיהיו למרכז.
- תקציב 37. (א) המועצה תאשר את התקציב השנתי של המרכז ותגישו לשר לשם אישורו; התקציב טעון אישור שר האוצר.
(ב) שנת תקציב המרכז תהיה כשנה של תקציב המדינה.
- עובדים 38. תנאי עבודתם של עובדי המרכז יהיו כשל עובדי המדינה בתפקידים מקבילים, בשינויים ובתיאומים שיקבע שר האוצר, לאחר התייעצות עם השר ועל פי המלצת המועצה.
- איסור העברת נכסים 39. (א) המרכז לא יהא רשאי למכור או להעביר בדרך אחרת נכס שבעלותו, למעט נכסים שפרטים לגביהם, לרבות סוגם ושוויים, נקבעו בתקנות, אלא באישור השר.
(ב) המרכז לא יהא רשאי למשכן נכס שברשותו או להשכירו לתקופה העולה על עשר שנים, אלא באישור השר; לעניין זה, "להשכירו לתקופה העולה על עשר שנים" – לרבות שכירות המקנה זכות לחדשה, להאריכה או שכירות לתקופה נוספת, שבהצטרפותן לתקופות השכירות הקודמות עולות יחד על עשר שנים.
(ג) המרכז לא ייטול הלוואה העולה על סכום שקבע השר בתקנות, אלא באישור השר ושר האוצר.
- ביצוע ותקנות 40. השר ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, לרבות סדרי העבודה של המועצה והוועד המנהל.

ד ב ר י ה ס ב ר

ליהודים יוצאי תימן, אזרחי ישראל, ישנה מורשת ארוכת שנים, שלא זכתה עד כה להכרה והנצחה ראויה מטעם המדינה. למרות תרומתה הגדולה לחוכמת ישראל, לספרות התורנית ולשימור המנהגים הקדומים, יהדות תימן לא זכתה להערכה ולמחקר הראויים לה במסגרת מדעי היהדות וכן בספרי הלימוד במוסדות החינוך בארץ.

בעקבות בידולה היחסי ארוך השנים של יהדות תימן משאר הקהילה היהודית, המסורת בתימן שימרה מאפיינים ייחודיים, לרבות מנהגים שונים, גרסאות ייחודיות לכתבי יד וניקוד מילים בעברית וארמית.

קיימים מספר רב של ממצאים וכתבים מתקופות שונות המבססים את הקשר בין יהדות תימן לארץ

ישראל בתקופת הבית הראשון, שבסופה כבר החלה ראשית גלות תימן, ובתקופת הבית השני, וכן בתקופת המשנה והתלמוד. כך למשל, מנהגים שונים בבית הכנסת, בסידור התפילה ובקריאת התורה, שמאפיינים את מסורת יהדות תימן, הידועה בהיותה שמרנית וקנאית, נשתמרו עוד מתקופת בית ראשון.

במחצית הראשונה של האלף השני הקהילה היהודית בתימן הייתה נתונה תחת פרעות קשות וגזירות שמד, תקופה זו מוכרת על ידי "איגרת תימן" אותה שלח הרמב"ם ליהודי תימן, בה נכתבו דברי עידוד וחיזוק. יהודי תימן סבלו מגזירות קשות מאוד מהשלטון ששלט בתימן, אירועים קשים שרובם לא מוכרים וידועים, ביניהם גזירת "גלות מוזע" (1635) שבמסגרתה גורשו היהודים לדרום תימן, לאזור שפלה מלוח במחוז תעז בו נמצאת העיר מוזע. המגפות, המחלות, החוס הכבד והרעב גבו את חייהם של מעל שני שליש מהגולים. עוד גזירה חריפה, ידועה ומפורסמת בתימן, הייתה "גזירת היתומים", לפיה כל ילד או ילדה שהתייתמו וטרם הגיעו לבגרות מחויבים להתאסלם.

לאור האמור לעיל, מוצע להקים את המרכז לחקר מורשת יהדות תימן, שיפעל למען הנצחת והנחלת מורשת יהדות תימן על רבדיה השונים כפי שפורט לעיל, תוך קיום פעילויות חינוכיות ומחקריות. במסגרת המרכז יוקם מכון לחקר מורשת יהדות תימן, מוזיאון להצגת תערוכות קבועות ומתחלפות בנושאים הקשורים למורשת יהדות תימן, וארכיון לשימור המורשת כאמור.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ט' בסיוון התשפ"ג (29.05.2023)